

Владан А. ВИРИЈЕВИЋ¹

НЕМАЊА Ф. ТРИФУНОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ИСТОРИЈУ

ОДЈЕК И ПОСЛЕДИЦЕ РЕЗОЛУЦИЈЕ ИНФОРМБИРОА У КРАЉЕВУ И ОКОЛИНИ

САЖЕТАК. Несугласице и разлаз југословенског партијског и државног руководства са званичном Москвом и руководством осталих земаља чланица Информбироа узроковали су бројне друштвене потресе и промене. Последице раскола у до тада монолитном социјалистичком лагеру, осећале су се понајвише у редовима Комунистичке партије Југославије и другим друштвено-политичким организацијама блиско повезаним са њом, али и у животној свакодневици свих југословенских грађана. Отклон од дотадашњег идеолошког курса који је идеализујући апострофирао достигнућа развоја социјализма у СССР-у, стварајући притом својеврстан култ Стаљина као „непогрешивог учитеља и вође“, проузроковао је извесне недоумице и конфузију у ставовима појединаца, нарочито чланова партије, у читавој земљи, самим тим и у Краљеву и његовој околини. Сукоб са чланицама Информбироа имао је видног одраза на друштвеноекономске и политичке прилике у Краљеву и његовом ужем гравитационом подручју и управо то чини основни садржај овога рада. Огромној већини грађана његова идеолошка позадина била је страна и неразумљива. Упркос, углавном, неразумевању идеолошких фраза и парола, они су и те како осећали промене које су уследиле као последице истих, испољаване кроз појачану репресију органа државне безбедности (Удбе и милиције), увећање откупних обавеза у домену пољопривредне производње, изражени притисак на усвајање концепта

¹ virijevicvladan01@gmail.com ; nemanjatrifunovic89@gmail.com

Рад је примљен 6. фебруара 2018, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 14. марта 2018.

колективизације на селу, инсистирању на испуњавању планова „Прве петолетке“ и сл. Посебно ће бити анализиран утицај овог сукоба на животну свакодневицу, тј. догађајну стварност појединаца који су се, у процесу идеолошке диференцијације, нашли на удару партијских и државних мера, почевши од удаљавања из партијског чланства, преко одређених нормативних консеквенци до проscribeовања и изопштавања из друштвених токова.

Рад је написан на основу необјављене архивске грађе, оновремене штампе и релевантне литературе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Краљево и околина; Резолуција Информбироа; комунистичка партија; СССР; репресија.

Иако је Федеративна Народна Република Југославија (ФНРЈ) од завршетка Другог светског рата била један од највернијих савезника СССР-а и своје комплетно унутрашње уређење засновала на совјетском моделу, у 1947. години све чешће је долазило до несугласица на релацији Београд–Москва. Током 1948. године оне прерастају у отворени сукоб две комунистичке партије, најпре у виду преписке њихових руководстава, приликом које је совјетска страна оптужила југословенску да шири антисовјетске изјаве и развија антисовјетско деловање (о сукоду КПЈ – СКП(δ) в. Štrbac, 1975; Marković, Kržavac, 1987; Petranović, 1988). Врхунац сукоба било је доношење, на заседању Информбироа (ИБ) у Букурешту јуна 1948. године, Резолуције која се састојала из низа оптужби на рачун руководства Комунистичке партије Југославије (КПЈ): да оно води политику која одступа од теоријских постулата марксизма и која је уперена против СССР-а, да се неправилно односи према социјалистичком преображају села, да утапа Партију у Народни фронт, да Партијом управља бирократски и полуилегално итд.² Раскидањем дипломатских, економских, трговинских и културних веза између ФНРЈ, с једне и СССР и земаља „народне демократије“, с друге стране, међупартијски спор убрзо је постао и међудржавни. Ови догађаји имали су великог одјека не само у редовима КПЈ, већ и у широј јавности, изазвавши бројне потресе и уводећи југословенско друштво у период вишегодишње нестабилности.

Објављивање Резолуције Информбироа у листу „Борба“, 30. јуна 1948. године, изазвало је шок и неверицу код комуниста, али и шире ванпартијске јавности у Краљеву и срезу Жичком.

² Petranović, Zečević, 1985, стр. 926–930.

Срески комитет комунистичке партије за срез Жички већ наредног дана добио је депешу ЦК КПС у којој се, да би се предупредио негативан одјек на овај догађај, налагало да све партијске ћелије на састанцима „прораде“ текст Резолуције, уз напомену да се „у слабије ћелије“ пошаљу активисти који ће бити у стању да објасне новонасталу ситуацију. Свака ћелија имала је да поднесе Среском комитету, односно Месном комитету, став чланства, без усвајања неких посебних одлука.³ Трећег јула Срески комитет у Краљеву добио је нову депешу Централног комитета којом се наређивало да се уложе напори на умањивању публицитета Резолуције ИБ и онемогући ширење вести, новина и књига у којима се „клевеће КП наше земље“!⁴ Већ сутрадан Срески комитет КПС упутио је извештај Централном комитету у којем су изложене предузете мере поводом објављивања Резолуције и преносили први утисци у срезу: „Ови догађаји забринули су сав наш народ, али запажа се код народних маса, а тако и код Партије оптимизам и вера да ће се односи између наше Партије и партије СКП(б) дрзо отклонити и изгладити“.⁵

У складу с инструкцијама ЦК КПЈ у вези припрема за одржавање Петог конгреса КПЈ одржане су седнице Месног комитета за град Краљево и Среског комитета за срез Жички на којима је примећено „извесно колебање“ код четворице учесника среске партијске конференције, којима „није било јасно да су СКП(б) и остале комунистичке партије могле да заузму овакав став према нашој Партији на основу материјала који су проучавали, па су веровали да има још нешто што није изнето пред партијско чланство.“ Сем њих, „извесно неслагање“ исказао је и један члан СК наглашавајући да, по њему, „синдикатима није дато место које им припада“, да „кулачки елементи стварно јачају на селу“, те стога према њима треба имати оштрији курс и да је ЦК КПЈ ипак требало да пошаље делегате на заседање Информбироа.⁶ Са Среске конференције упућен је телеграм Јосипу Броз у коме се исти-

³ Историјски архив Краљево (у даљем тексту ИАК), Фонд Општинског комитета Савеза комуниста Србије (у даљем тексту ОК СКС) Краљево 1946–1990, књига 72, Књига градског комитета (депеше) 1947–1949, депеша 175, 1. VII 1948.

⁴ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 72, депеша 176, 3. VII 1948.

⁵ ИАК, Фонд Среског комитета Савеза комуниста Србије (у даљем тексту СК СКС) Краљево 1945–1968, кутија 53, Извештај Среског комитета Централном комитету, 4. VII 1948.

⁶ Ипак, поменути партијски активисти су „дискутујући са члановима СК, слушајући рад Петог конгреса КПЈ и прорађујући материјал конгреса“ променили своје првобитно виђење на спор између две компартије. – ИАК, Фонд

цало: „Заветујемо се друже Тито Теби и нашем Централном комитету да нас неће поколебати никакве провокације, да ћемо још јаче збити своје редове око Тебе и нашег ЦК-а и са удвострученим снагама пожртвовано радити на извршењу свих задатака. Верно ћемо чувати стечено братство и јединство, како народа Југославије, тако и братство са свим народима демократских земаља на челу са Совјетским Савезом, јер смо сигурни да нас Ти и наш ЦК водиш марксистичко-лењинистичким путем за победу социјализма, за мир и демократију“.⁷ Том приликом у делегацију Жичког среза за Пети конгрес КПЈ изабрани су Добрица Ристовић, политички секретар Среског комитета и председник Среског народног одбора, Вељко Бркић, организациони секретар Среског комитета и одборник Среског народног одбора и Косовка Јосифљевић, чланица партијске организације из Самаила.⁸

Истовремено са јавним деловањем партијских активиста, органи Управе државне безбедности (Удба) стављали су „под надзор“ све чланове партије за које се сумњало да се „колебају“ или пак отворено подржавају Резолуцију ИБ.⁹ Централни комитет преко Удбе послао је депешу 19. августа, у којој се од среских и месних комитета захтевало увођење евиденције кажњених и искључених у вези са Резолуцијом Информбироа, са назнаком где се ти људи тренутно налазе.¹⁰

Почетком септембра 1948. године у Краљеву и околним селима одржавани су митинзи подршке југословенском партијском и државном руководству.¹¹ Централни митинг одржан је 6. септембра

СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај у вези резолуције СКП(б) на наш ЦК 15. VIII 1948; Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК КПС, 23. VIII 1948.

⁷ Исто.

⁸ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 52, Делегати за V Конгрес КПЈ Краљево, 6. VII 1948.

⁹ У једној депеши коју је ЦК послао Среском и Градском комитету преко Удбе одсликава се тадашња атмосфера неповерења партијског врха у сопствено чланство: „Када шаљете извештај о појавама у партијској организацији у вези прораде поверљивих партијских докумената, унесите поименично чланове КП са подацима, стање, социјално порекло, функција партијска и кратки подаци како би се видело какав је члан КП. Ако више чланова партије постављају једно питање на вашем терену, на пример да је ЦК требао да пошаље своју делегацију на састанак Информбироа или да нема демократије у нашој партији итд., онда треба поименично све чланове КП набројати са горе наведеним подацима“. – ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 72, депеша 180.

¹⁰ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 72, депеша 198.

¹¹ Митинзи су одржани у Фабрици вагона, Грађевинском предузећу „Каблар“,

на средишњем краљевачком тргу – „Тргу народне омладине“, како је преименован након Другог светског рата. На њему су говорили Момчило Радовић, председник Градског одбора Народног фронта, Миша Николић, члан Месног комитета Комунистичке партије Србије и потпуковник Фрањо Лацмановић. Како се још увек веровало да је у односима Београда и Москве у питању „неспоразум“ и да га је могуће изгладити, на митингу су поред Брозових, биле истакнуте и слике Стаљина, као и бројне пароле са хвалоспевима упућеним совјетском вођи. Донета је резолуција чија је основна порука била да „југословенски фронтовци и фронтовке“ изграђују социјализам по узору на „велики Совјетски савез“ и да одбацују клевете „братских демократских земаља“.¹² У циљу изражавања подршке партијском руководству у борби за изградњу социјализма, а против „бесомучне кампање на нашу Партију и наш народ“ од стране „братских нам Компартија“, половином септембра 1948. године Среском комитету КП Србије упућен је телеграм од V жичке ударне бригаде Народног фронта, која се налазила на изградњи аутопута „Братство–Јединство“.¹³

У локалном листу „29 новембар“¹⁴ објављивани су текстови у част годишњице Октобарске револуције (7. новембар) и рођења „великог Стаљина“ (21. децембар), у којима су краљевачки комунисти позивани да следе совјетско искуство у изградњи социјализма и искажу приврженост идеологији Маркса, Енгелса, Лењина и Стаљина.¹⁵ Код краљевачких комуниста преовладавала је убеђеност и оптимизам, тј. сматрало се да је само питање тренутка када ће се спор превазићи. О томе сведоче и завршне речи у извештају о раду Народног фронта среза Жичког за 1948. годину: „Нека живи наш заштитник и савезник у рату и миру, братски ве-

руднику „Раде Вилотијевић“ у Тавнику, те селима Конареву и Адранима. – Протестни митинзи у граду Краљеву и срезу Жичком, 29 новембар, 29, 10. IX 1948, 1–2.

¹² Исто.

¹³ Са протестног митинга V жичке бригаде на ауто-путу, 29 новембар, 30, 20. IX 1948, 1.

¹⁴ Лист је представљао орган среског и градског „Народног фронта“ у периоду од 1947. до 1949. године. Први број објављен је 29. новембра 1947. године, а последњи, 50. број, 12. априла 1949. године. Излазио је три пута месечно, а одговорни уредник био је Лазар Јовановић. Обим листа кретао се од четири до осам страница, а цена му је била два динара.

¹⁵ Да живи Совјетски савез, чврст и непоколебљив ослонац мира и безбедности народа!, 29 новембар, 35, 10. XI 1948, 1; Навршило се шездесет девет година од рођења учитеља и вође напредног човечанства генералисимуса Совјетског савеза ВЕЛИКОГ СТАЉИНА, 29 новембар, 39, 20. XII 1948, 1.

лики Совјетски савез на челу са великим вођом и учитељом радног народа и напредног човечанства целог света друг Стаљин!“¹⁶ Отуда и чињеница да је у 1948. години из партијског чланства, због јасног опредељења за ставове ИБ, био искључен само један члан – Томо Јеремић, будући голооточки кажњеник.¹⁷

Информбиро није био централна тема састанака Среског и Градског комитета све до половине 1949. године, пошто су до тада углавном превлађивале привредне теме, организациона и кадровска питања. Међутим, када се од средине 1949. године јасно уочавало да је јаз између југословенског партијског и државног руководства и Совјетског Савеза и осталих чланица ИБ предубок, под утицајем инструкција „одозго“, партијски активисти, али и органи Удбе појачали су делатност у Краљеву и на сеоском подручју Жичког среза.¹⁸ Акцент је, пре свега, био стављен на идеолошки рад са самим комунистима, којима је требало објаснити да КПЈ „не води само борбу против клевета, већ борбу против ревизије и искривљивања науке Марксизма“.¹⁹ На састанку бироа Среског комитета јула 1949. године закључено је: „Питање Информбироа не повезује се са социјалистичком изградњом. Да би могли имати увид у идеолошком раду, треба непрестано вршити контролу идеолошко-васпитног рада, које до сада није било. Инсистирати да се ово питање поставља на дневни ред у партијским организацијама“. Даље се наводило да за чланове Среског комитета треба одржати четири предавања „по питању Информбироа“.²⁰ До половине новембра исте године одржане су 322 политичке конференције на којима је разматран сукоб са ИБ („претресана политичка ситуација у свету и земљи“). Њима је, према званичним наводима, присуствовало око 31.500 грађана, чланова Народног фронта, што је Среском комитету КПС за срез Жички

¹⁶ ИАК, Фонд Срески одбор Социјалистичког савеза радног народа среза Краљево 1947–1967, кутија 16, Извештај о раду Народног фронта среза Жичког за протеклу 1948. годину, без датума.

¹⁷ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 67, Евиденција искључених чланова Градског комитета Савеза комуниста Србије Краљево (1949–1957)

¹⁸ Обласни комитет је 8. јуна 1949. године упутио депешу Среском и Градском комитету да као прву тачку дневног реда састанка стављају политичку ситуацију. – ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 72, 1949. година, депеша 120.

¹⁹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа и пленума СК КПС Краљево, 4. VII 1949.

²⁰ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 11. VII 1949.

омогућило да „уочи велико незнање које је међу члановима постојало по овом питању“.²¹

Примећивала се лагана промена дотадашње реторике и вокабулара, па су земље „народне демократије“ оптуживане да шире клевете и лажи, те да им је „једина жеља да скину наше партијско и државно руководство“.²² Примера ради, на састанку ГК од 26. октобра 1949. године политички секретар Милан Суџуковић оптуживао је Совјетски Савез за гушење револуције у Грчкој, изједначавајући га са Империјалистима са Запада“, истичући да су се „СССР и земље народне демократије срозали у блато и данас свако види да су се они одвојили од науке марксизма“.²³ Указивало се на појаву „информаша“ који су регрутовани из редова „колебљиваца и кукавица“, попут С. Поповића, дившег председника Среског суда и М. Ђоровића, судије истог суда.²⁴ Прављени су спискови сумњивих чланова партије, а под надзор су стављани и чланови њихових породица и пријатељи. На састанку ГК од 2. новембра 1949. године као „сумњиви по ИБ“ означено је 11 лица, а до краја године из партијских редова искључено је њих четворо.²⁵

У 1950. години због подршке Резолуцији ИБ на подручју града Краљева искључено је 11 чланова партије, од чега њих петоро запослених на железничкој станици и по двоје упосленика Ложионице и Фабрике вагона.²⁶ Један од искључених радника железничке станице оптужен је да је, међу запосленима на железници, организовао две групе са задатком да врше саботаже и диверзије. Поред тога, стављало му се на терет да је „правио планове да наоружа своју групу и да украде писаћу машину из станице како би могли да умножавају пропагандни материјал“, као и да је код своје куће одржавао илегалне састанке, те врбовао појединце „за рад по линији ИБ-а и вршио спаљивање партијске штампе“. Један од искључених чланова партије је окривљен јер је држао слику Стаљина у својој кући, други је „величао СССР и говорио како ће Со-

²¹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај среског комитета КП Србије среза Жичког за 1949. годину, 10. XII 1949.

²² ИАК, Фонд Срески одбор ССРН среза Краљево, кутија 9, Записник ванредног заседања пленума Среског одбора Народног фронта, 10. VI 1949.

²³ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, кутија 80, Записник са састанка Градског комитета КПС Ранковићево, 26. X 1949.

²⁴ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај среског комитета КП Србије среза Жичког за 1949. годину, 10. XII 1949.

²⁵ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, кутија 80, Записник са састанка ГК КПС Ранковићево, 2. XI 1949.; ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, Књига 67.

²⁶ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, Књига 67.

вјетски савез прегазити Југославију“, док је трећи „одобравао политику ИБ-а према нашој земљи и говорио да нашој партији фали само Гебелс“. ²⁷ На подручју Жичког среза те године је искључено пет чланова Комунистичке партије. Били су то бивши члан Среског комитета и секретар основне партијске организације (ОПО) у Лађевцима, као и његов синовац, један милиционер, један члан Сељачке радне задруге и домаћица код које су искључени из Партије долазили да слушају програм информбироовских радио станица. ²⁸ У току 1951. године из партије су одстрањени и један радник Фабрике вагона и један „учитељ осмолетке“. ²⁹

Због поменутих случајева од чланова партијских организација се захтевала будност, појачан рад комитета са ћелијама по политичким питањима, а нарочито односу источноевропских земаља према Југославији. Са једног састанка Градског комитета поручено је да „треба бити буднији према непријатељским елементима, а не само сагнути главу, такве раскринкати пред масама и да му више не падне на памет да се служи непријатељским паролама. Данас наша усмереност мора да буде према СССР јер су њихови топови уперени према нашој земљи и они се не могу крити плаштом мира и данас је политика СССР-а најопаснија“. ³⁰ Из тог разлога требало је објаснити народним масама „зашто ми купујемо оружје и да ми не продајемо независност већ да је то само робна размена, а ми морамо да наоружамо нашу Армију, не да би нападали већ ако би нас неко напао да се бранимо, па ма ко то био“. ³¹ Захтева се што више дискусије са партијским чланством, нарочито у Фабрици вагона где је имало „ненародних дискутаната“ које је требало „открити и раскринкати“. ³² Закључак једног састанка

²⁷ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 76, Преглед података искључених чланова КП због рада по резолуцији ИБ, без датума

²⁸ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 22, Организациони извештај СК КПС са Шесте партијске конференције среза Жичког, 18. XII 1950.

²⁹ Учитељ је искључен због „информбироашког става који је заузео у вршењу своје службе у основној школи и раду у масовним организацијама, ометајући спровођењу неких директива или их је спроводио како би штетно утицале“. – ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 67; ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 76, Преглед података искључених чланова КП због рада по резолуцији ИБ, без датума.

³⁰ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, кутија 109, Састанак пленума ГК КПС Ранковићево, 15. I 1951.

³¹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка пленума СК КПС Краљево, 5. VII 1951.

³² ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, кутија 109, Састанак пленума ГК КПС Ранковићево, 15. I 1951.

Среског комитета био је да треба „појачати теоретски рад да наши људи буду детаљно упознати са теоријом Марксизма и скретањем СССР“, па у том смислу треба држати предавања по реонским центрима.³³ Иначе, огорченост краљевачког партијског руководства на политику Совјетског Савеза према Југославији можда најбоље осликава констатација политичког секретара Среског комитета Добросава Пауновића да СССР „није социјалистичка земља“, већ да је тамо на снази „државни капитализам“.³⁴

Децембра 1951. године први пут је као „информбироовац“ означен и један члан Бироа Среског комитета КП. Био је то секретар Среског комитета Народне омладине Д. Рачић, који је због тога ухапшен и касније послат на Голи оток, а под „партијску истрагу“ био је стављен и секретар одбора Народног фронта Д. Гавриловић, коме није била јасна „политика колективизације села и привредне мере“.³⁵ Као центар „информбироовштине“ означена је основна партијска организација у Кованлуку, у којој је „непријатељски рад“ подстицао бивши председник месне сељачке радне задруге "IV краљевачки батаљон" Д. Лазаревић, због чега је ухапшен и отпремљен на Голи оток.³⁶ Она је стога била распуштена, а њених шест чланова, као и један члан партије из Рибнице, који је био с њима у вези, ухапшено. Из партије је, због „солидарисања са групом из Кованлука“, био искључен и ухапшен и главни агроном при Фонду за механизацију, а исту судбину доживео је и службеник Среског народног одбора, коме је на душу стављано да је „издавао тајне, тј. обавештавао своје пријатеље о економским мерама које су спровођене“, „крио своју ракију од пописа, у свом друштву харангирао против руководства и једном приликом испричао виц по којем друг Тито испада лопов“.³⁷ Убрзо је била

³³ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са проширеног пленума СК КПС Краљево, 19. IV 1951.

³⁴ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 9. I 1951.

³⁵ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 24. XII 1951.

³⁶ Лазаревић је оптужен да је „харангирао противу става ЦК према привредним мерама као и односа наше Партије и СКП(б), а нарочито по питању рата у Кореји је отворено иступао за Северну Кореју, харангирао је противу одласка друга Коче Поповића у циљу закључења уговора о помоћи са САД“ – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај о раду непријатељске групе Информбироа на територији среза Краљево, 26. I 1952.

³⁷ Исто.

донета и одлука о искључењу Д. Гавриловића из партије, пошто је партијска комисија установила да се „колебао“ по ИБ-у и да се „либерално односио према појединцима који су били непријатељи – није их пријављивао“.³⁸

Недуго након откривања ове „непријатељске групе“, јануара 1952. године, у граду је „проваљена“ још једна – „Лењинско-Стаљинско руководство за Краљево“, на чијем челу се налазио студент А. Петровић, иначе „ванпартијац“, а чинили су је: повереник за финансије Градског народног одбора М. Папакоча, директор позоришта Л. Јовановић, радник Фабрике вагона и још један студент „ванпартијац“. Они су, према сазнањима Удбе, индивидуално прилазили суграђанима, врдујући их, нарочито упосленике Фабрике вагона. Располагали су писаћом машином на којој су писали летке и прогласе, састављајући их углавном слушајући радио-станице неких од земаља „народне демократије“.³⁹

Искључења из партије настављена су и наредних месеци. У фебруару 1952. године изопштен је из партијских редова још један члан Среског комитета, Ц. Ђорђевић, који се „солидарисао са Информбироом“.⁴⁰ Затим, у марту месецу, због „колебљивог става по питањима привредне политике и опасности од рата“, на исти начин био је кажњен и један службеник.⁴¹ Недуго потом, због подршке раније ухапшеним колегама са железничке станице, уследило је и искључење из партијских редова тројице железничара. „Грех“ једног од њих био је, сем тога, и то што је говорио како „руководиоци добро живе, а да обични људи немају ни ципеле да купе, нити шта да једу“.⁴²

Репресивне методе свемоћне Удбе, која је својим деловањем држала у страху многе комунисте, стварале су код партијског чланства атмосферу неповерења, зебње и неизвесности, тако да је, буквално, „зазирао свако од сваког“. Један „удбаш“ приликом посете Бироу Среског комитета КПС осиноно је изјавио: „Који су то одборници сумњиви? Све ћемо ми њих позатварати!“.⁴³ Да су

³⁸ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 13. III 1952.

³⁹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај о раду информбировске групе у срезу и граду Краљево, 26. I 1952.

⁴⁰ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 5–6. III 1952.

⁴¹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 76, Преглед података искључених чланова КП због рада по резолуцији ИБ, без датума.

⁴² Исто.

⁴³ Опунуномоћеник Удбе за Жички срез Видан Ристић ограђивао се од оваквих

приликом процесуирања, оптуживања и „слања на мермер“, како се колоквијално, жаргонски говорило за процес упућивања на Голи оток, њени службеници у појединим приликама поступали крајње површно, непрофесионално и бахато, показује и случај секретара Среског комитета Народне омладине С. Т. Ивановића, кога су заменили с другом особом коју су намеравали ухапсити, тако да је провео три месеца у затвору док се утврдило постојање идентитетске грешке.⁴⁴ Понекада су, реагујући на дојаву свог доушника о „непријатељском елементу“ привођили и ислеђивали дотичну особу, да би тек накнадно установили да се ради о невином лицу, пријављеном из неког тривијалног разлога, попут прељубе, комшијске зађевице, „намиривања старих рачуна“ и сл.⁴⁵

Методe рада Управе државне безбедности и њен однос са члановима Среског комитета могуће је сагледати из навода члана Комитета Драгана Вучића: „Сматрам да је приличан пропуст направљен када је откривена ИБ група (мисли се на групу из Кованлука – прим. аут.). Са тим смо се углавном скоро сви у Комитету сложили да је направљена грешка за пар случајева, као на пример са В. Лазаревићем и још некима. У одлучивању и хапшењу ове групе учествовали су само Суџуковић Милан, Пауновић Добросав и Ристић Видан, док остали чланови комитета по овоме нису ништа знали. У то време однос ових другова према члановима комитета стварао је несигурност да нико није знао ко ће бити на реду. Тако је било кад је вршено хапшење, но после три месеца када је требало изабрати ко треба да се шаље на мермер онда се изнело

поступака својих службеника речима да ниједан руководилац неке установе „не може да зна шта му ко све ради“. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 19. IX 1952.

⁴⁴ Како је дошло до хапшења Ивановића објаснио је две године после овог догађаја опуномоћеник Удбе Видан Ристић: „Случај Т. Ивановића који је пред спајање општина имао један чудан став пред комитетом, а други став је имао на селу, те је Милан Суџуковић тражио да се Т. Ивановић ухапси. Случај Т. Ивановића ја издвајам од осталих случајева јер сам ја у свом материјалу који сам имао, побркао С. Т. Ивановића и М. Т. Ђерашевића, што сам лично крив јер је Т. Ђерашевић, а не Ивановић имао неку везу са М. Ђоровићем из Чукојевца. Ово није доказано и баш у оној брзини када је друг Суџуковић тражио податке дао сам податке Т. Ђерашевића као Т. Ивановића, а то је моја грешка“. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 9. IV 1952; ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК СКС среза Жичког, 1. VII 1954.

⁴⁵ Карактеристичан је случај партијског активисте из села Раванице кога је су-пруга, на наговор свог љубавника, пријавила Удби да је „информдироовац“. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК СКС среза Жичког, 1. VII 1954.

на комитет и друг Видан је рекао да другови из Београда инсистирају да се од ухапшених изабере маркантнији случајеви, а да се други пусте, што је и учињено. Тако смо били принуђени да неколико ухапшеника пустимо и од онако створене велике буке по овом питању испало је по граду да смо се помало преварили у оцењивању и пренаглили у хапшењу појединаца“.⁴⁶

Обрачун са „ибеовцима“ кулминирао је током 1952. године, када је из партијског чланства било искључено 28 лица – 18 у граду и десет на сеоском подручју.⁴⁷ Од оних у граду, посматрано према професионалној структури, највише је било службеника – девет, затим петоро радника и по један лекар и домаћица, а међу њима нашла су се и два функционера – повереник Градског народног одбора и члан партијског Градског комитета.⁴⁸ Сумирајући рад Среског комитета КПС у 1952. години, његов секретар Коча Јончић наглашавао је да чланови партије, иако „информбироовци“ у Жичком срезу нису представљали неку нарочиту претњу, сnose одговорност што нису били „довољно будни и тек крајем прошле и почетком ове године открили њихов рад и то тек на иницијативу другова из УДБЕ“.⁴⁹

Односи Југославије и СССР-а су те године спали на најнижу тачку. То се одразило и на локалном партијском нивоу, па се на састанцима комитета и у извештајима истих, Совјетски Савез, његова спољна и унутрашња политика жестоко нападају, што је до пре пет година било незамисливо. Тако је на једном састанку Среског комитета Живота Пирић говорио о „дегенерацији система“ у СССР-у, истичући да односи у СССР-у „нису социјалистички“, критикујући при том „примитивизам“ оних који су радили на стварању система у СССР-у.⁵⁰ У већ поменутом извештају СК за 1952.

⁴⁶ Исто.

⁴⁷ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај среског комитета Савеза комуниста Србије среза Жичког за 1952. годину, без датума.

⁴⁸ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 67.

⁴⁹ Како Јончић закључује у извештају, „информбировштина“ се код појединаца јављала у два облика: „оформљеном и несвесном“, те је, стога, предлагао да се треба „створено, енергично и непосредно борити и код једних и код других против истих, било да што пре откријемо информбироовску душу оних првих и да је изнесемо на светло дана, да нам не би потајно шкодили као ови раније, било да помогнемо овим другима, ако то хоће од себе да од стране штетне осодине и ојачају свој карактер“. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај среског комитета Савеза комуниста Србије среза Жичког за 1952. годину, без датума.

⁵⁰ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка пленума СК КПС Краљево, 29. V 1952.

годину, Коча Јончић наводио је да СССР води „реакционарну и контрареволуционарну политику хегемонизма“, те да „као примитивна империјалистичка сила није у стању да конкурише у подели интересних сфера јаче развијеним и богатијим западним империјалистичким силама“.⁵¹

Поред поменутих дешавања у редовима Комунистичке партије, Резолуција Информбироа имала је последице и на свакодневни живот грађана Краљева и околних села. Неке карактеристичне појаве и процеси изазвани спором између Југославије и социјалистичких земаља били су промена имена града, форсирана колективизација на сеоском подручју, повећање откупних обавеза, тешкоће у реализацији Првог петогодишњег плана и сл.

Средином 1949. године, у време када питање Информбироа поново постаје актуелно услед наглог погоршања односа између Југославије и социјалистичких земаља после суђења Кочи Дзодзеу у Албанији, Краљеву је промењено име у Ранковићево.⁵² Ова промена се сматрала једним видом подршке југословенском руководству, конкретно Александру Ранковићу који је, као организациони секретар ЦК КПЈ и шеф Удбе, био, уз Јосипа Броза, највише нападана личност од стране пропагандних средстава држава чланица Информбироа (Петровић, 1989, стр. 15–16). Не зна се поуздано од кога је потекла иницијатива за ову промену, која је, по речима Коче Јончића, требала да покаже „јединство народа и руководиоца“ (Петровић, 1989, стр. 11). Ипак, назив Ранковићево употребљаван је искључиво у службеној кореспонденцији, док су грађани и даље користили назив Краљево, а старији људи чак и Карановац (Петровић, 1989, стр. 15). Александар Ранковић је први пут посетио град који је носио његово име 19. марта 1950. године у својству главног говорника на предизборном митингу поводом избора за Народну скупштину ФНРЈ.⁵³ Он је том приликом одржао говор који је својим добрим делом представљао критику полити-

⁵¹ Јончић је упозоравао на „ратне припреме на нашим границама, даље изазивање инцидената и убијање наших граничара“, на то да земље Информбироа „спремају да искористе моменат, како би ми били неспремни, да нас на силу уведу, кад већ то нисмо хтели добровољно ни Тито, ни ми комунисти, ни читав народ, у њихову „здраву социјалистичку заједницу“. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај средског комитета Савеза комуниста Србије среза Жичког за 1952. годину, без датума.

⁵² *Службени гласник НР Србије*, 31/49, 8. VII 1949.

⁵³ Према овом документу на митингу је било присутно око 40.000 људи. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 74, Информација о одржаном предизборном митингу у Ранковићеву, 22. март 1950.

ке Информбироа према Југославији.⁵⁴ Ранковић је и наредне године посетио град на Ибру, овај пут као члан делегације коју је предводио лично Броз. Назив града Ранковићево остао је у службеној употреби до 8. јануара 1955. године када је у званичну употребу поново враћено пређашње име Краљево.⁵⁵

Како би побило оптужбу из Резолуције ИБ-а о неправилној политици према социјалистичком преображају села, руководство КПЈ је, од јануара 1949. године приступило убрзаној колективизацији села.⁵⁶ Овај процес је спровођен путем масовног стварања Сељачких радних задруга (СРЗ) које су организоване по моделу совјетских колхоза.⁵⁷ У Жичком срезу су фебруара 1949. године постојале две овакве задруге, у Самаилима и Ковачима, а у периоду 1949/50. године основано их је још осам: у Врдилима, Дракчићима, Дедевцима, Тавнику, Милочају, Витковацу, Кованлуку и Чидубовцу.⁵⁸ И поред масовне кампање у коју су били укључени сви партијски активисти, разних мера притисака на сељаке да уђу у СРЗ и повластица које су ове задруге имале у односу на индивиду-

⁵⁴ Ранковић је између осталог рекао: „Ови наши избори изазвали су нови талас пакости и клевета информбироовске пропаганде. Информбировци заједно с реакционарним делом штампе на Западу трубе како у нашој земљи влада незапамћен терор, како је тобоже похапшено на стотине хиљада људи итд. Они говоре да је нашем народу истргнута власт из руку, да су дивши четници и усташе преузели народне одборе, да су представници страних буржоаских реакционарних странака главни кандидати Народног фронта на овим изборима. Они приказују стање код нас као да је, на пример, у вашем граду кандидат за посленичке изборе поп Воја Јањић, и томе слично. Они су морали да прибегну причи о терору у Југославији да би пред својим масама сакрили поразну чињеницу о слому њихових покушаја притиска на наш народ, чињеницу да после две године хајке, незапамћене у историји међународних односа, не само социјалистичких земаља, него и капиталистичких земаља, нису успели са својим мрачним плановима.“ (Петровић, 1989, стр. 252–253.).

⁵⁵ *Службени гласник НР Србије*, 1/55, 8. I 1955.

⁵⁶ Други пленум ЦК КПЈ (28–30. јануар 1949. године) донео је Резолуцију о основним задацима Партије у области социјалистичког преображаја села и унапређења пољопривредне производње, којом се од комуниста захтевало да „држе и смелије“ приђу стварању Сељачких радних задруга на селима (Petranović-Zečević, 1985, стр. 977).

⁵⁷ Комплетна организација СРЗ, од заједничког власништва над земљом и средствима за рад, до обрачуна накнаде за ангажовање према трудоданима (радним данима), била је преузета из совјетске теорије и праксе. – О овоме види више: *Уредна правила за СРЗ*, Београд, 1949.

⁵⁸ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 54, Сељачке радне задруге среза Жичког – списак, без датума.

ална газдинства, оне ипак нису биле привлачне за пољопривредне произвођаче и до њиховог омасовљења никада није дошло.⁵⁹ О томе најбоље сведочи однос инокосних газдинстава у односу на оне учлањене у СРЗ, који је на дан 1. јануара 1951. године износио 10. 476 према 223 домаћинства.⁶⁰ Задруге формиране после јануара 1949. године су због нерентабилности пословања, нагомилаких дугова и константног опадања пољопривредне производње, као и услед слабе мотивисаности задругара за рад, престале са радом у јесен 1952. године.⁶¹

Отказивањем економско-трговинских уговора од стране држава Информбироа, Југославија се нашла у стању својеврсне економске блокаде. Као ургентно, поставило се питање прехране становништва, првенствено радника укључених у спровођење Петогодишњег плана и војске која је, услед ратне опасности, стављена у највиши степен приправности. Обзиром да је, наспрам приватних газдинстава, тзв. „социјалистички“ сектор пољопривреде (сељачке радне задруге, државна добра, економије установа и предузећа) био незнатан, приступило се повећању откупних обавеза индивидуалним пољопривредним произвођачима. Разрез откупа вршен је „одозго надоле“, тј. од савезне државе, преко република, области, срезова до села, а сеоски народни одбори су план разрезивали на домаћинства.⁶² Планови откупа били су углавном нереални – од сељака је тражено да предају и више него што су имали. Тако је приликом откупа белих житарица у Жичком срезу 1949. године сељацима остављено за исхрану чланова домаћинства мање него што је прописано Уредбом о откупима.⁶³ Жалба на решење о откупима је била могућа, али о њој је одлучивао

⁵⁹ Агитатори колективизације су убеђивање сељака да уђу у СРЗ најчешће вршили застрашивањем високим откупом и порезом. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 5. V 1951.

⁶⁰ ИАК, Фонд Скупштина среза Краљево 1944–1967, кутија 723, Извештај о стању завођења евиденције код МНО, 1. I 1951.

⁶¹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај Среског комитета СКС среза Жичког за 1952. годину, без датума.

⁶² Срески народни одбор среза Жичког и Градски народни одбор града Краљево добијали су план откупа од Обласног народног одбора области Крагујевачке.

⁶³ Уредбом је било предвиђено да се за исхрану чланова домаћинства остави 125 kg по члану домаћинства, али само малом броју произвођача је остављена ова количина. Већини је остављено 80 kg, а неким домаћинствима је одузето све до последњег килограма. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 8. IX 1949.

исти орган који је и опредељивао откупне квоте (СНО или ГНО). Током 1949. године било је 217 жалби на откуп белих житарица, а 1950. године жалбе је, на све врсте откупа, поднело 2.638 домаћинства.⁶⁴ Неизвршење откупних обавеза кажњавано је новчаном казном, па чак и конфискацијом.⁶⁵ Тако су 1949. године за неизвршење обавеза у испоруци стоке кажњена 34 домаћинства (12 из јачих категорија, 21 из средњих и један из нижих).⁶⁶ Од 1951. године дошло је до попуштања оштре партијске политике према селу, па је укинут откуп меса, мршавих свиња, млека, кромпира, пасуља и сточне хране.⁶⁷ Позитивне ефекте ове мере уочио је и Срески комитет: „Иначе се питање откупа позитивно одразило на повећање сточног фонда и пољопривредне производње уопште. На пример, у нашем срезу пописом од 1. јануара 1950. године имали смо 30.029 грла крупне стоке, а јануара 1951. године 27.670 грла. Значи смањење за 2.350 грла, док после укидања откупа сточни фонд нам се попео на 1.331 грло крупне стоке и преко 4.000 комада оваца до јануара ове године“.⁶⁸ Ипак, власт је настојала да се преостале откупне обавезе измире у потпуности и на време.⁶⁹ У току 1952. године, због кривичног дела „неиспорука обавезних вишкова“, осуђено је осам лица.⁷⁰ Те године укинут је откуп вуне и свих вр-

⁶⁴ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај о раду Среског комитета за 1949. годину, 10. XII 1949.; Ј. Петровић, *Животи у Ранковићеву...*, 44.

⁶⁵ У једном извештају Среског комитета Обласном комитету наводило се следеће: „Предложили смо за казну и то: 4 богата домаћинства на конфискацију и једанаест на новчане казне. Моли се ОК да све предлоге за конфискацију који дођу преко тужиштва прими, јер смо ми одабрали од најгорих најгоре“ – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 47, Политичка анализа неких актуелних питања у нашем срезу, 27. IX 1949.

⁶⁶ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Извештај о раду Среског комитета за 1949. годину, 10. IX 1949.

⁶⁷ *Службени лист ФНРЈ*, 22/51, 2. V 1951.

⁶⁸ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 48, Анализа стања свих привредних и политичких мера у нашем срезу, 13. V 1952.

⁶⁹ По речима секретара Среског комитета Д. Пауновића: „Ми нисмо постигли да у свим ОПО довољно објаснимо економске мере /нова трговина и ослобођавање откупа извесних артикала/ наишле су код извесних људи који мисле да се тим новим мерама може прошпекулисати са пшеницом где кажу: „Причекај мало можда ћемо бити ослобођени“. Код нас у срезу са откупом стојимо прилично добро.“ – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК КПС Краљево, 27. VII 1951.

⁷⁰ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 53, Анализа рада Среског суда у Ранковићеву по предметима кривично- правне природе, без датума.

ста житарица.⁷¹ То је било, по речима једног партијског активисте, „друго ослобођење за сељака“ (Петровић, 1989, стр. 37).

Економска блокада Југославије настала услед отказивања испорука сировина и опреме од стране социјалистичких земаља и раскидањем уговора о додели инвестиционих кредита, угрожавала је реализацију Првог петогодишњег плана развитка народне привреде. У таквој ситуацији руководство ФНРЈ приступало је сужавању инвестиционе изградње на основне објекте, окретању националним изворима и појачаној мобилизацији радне снаге.⁷² У Жичком срезу мобилизација радне снаге је вршена под руководством Среског комитета, а преко Среског одбора Народног фронта који је формирао бригаде „за помоћ разним градилиштима за извршење Петогодишњег плана“.⁷³ Бригаде су учествовале у изградњи Новог Београда, пруге Шамац–Сарајево, тунела Врандук (код Зенице)... (Петровић, 1989, стр. 70). Ипак, највећу пажњу Срески и Градски комитет су посветили мобилизацији људства и запрега за предузеће „Гоч“, које је прибављало дрвну грађу за извоз на западно тржиште, зарад обезбеђивања преко потребних девизних средстава за наставку сировина и репроматеријала, неопходних за даљу индустријализацију земље.⁷⁴ Иако је мобилизација радне снаге требало да има карактер добровољности, она је, углавном, вршена путем принуде.⁷⁵ Нарочито слаб одзив бележен је прили-

⁷¹ *Службени листи ФНРЈ*, 31/52, 11. VI 1952.

⁷² Petranović-Zečević, 1985, стр. 979–980.

⁷³ У току 1948. године Срески одбор НФ формирао је шест бригада са око хиљаду људи, године 1949. четрнаест бригада са 1.703 фронтотца, а 1950. године једанаест бригада бројности 2.595 радника – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, књига 24, Записник са састанка Среског комитета КПС, 18. XII 1948.; ИАК, Фонд СО ССРН Краљево, кутија 17, Извештај СО НФ о раду у 1949. години, без датума; ИАК, Фонд СО ССРН Краљево, кутија 17, Годишњи извештај о раду Народног фронта среза жичког за 1950. годину, без датума.

⁷⁴ Члан бироа СК Драган Вучић је на Четвртој среској партијској конференцији истакао следеће: „Сада је најважније питање извоза и сеча шуме у Гочу. Ово питање се мора заштриити и задатак мобилизације радне снаге мора се у потпуности извршити. При Среском комитету основан је Штаб за одашиљање фронтотских бригада“ – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 22, Записник са среске партијске конференције, 17. VI 1949.

⁷⁵ Званично, Партија и Народни фронт су позивали све организације да против тенденције принуде предузму „најоштрије мере“. Али да те тенденције нису заустављене сведочи изјава једног партијског активисте да „одлазак фронтотца у бригаде није на бази добровољности већ се другови одређују по списку“ и изјава секретара СК из 1951. године да је у мобилизацији за предузеће „Ратко Митровић“ из Лучана Комитет вршио притисак – ИАК, Фонд

ком мобилизације за рад у другим срезовима, јер становништво, углавном сеоско, није желело да се удаљава од својих кућа.⁷⁶ Ипак, највеће тешкоће чланови Комитета и органи локалне власти имали су приликом мобилизације за рад у предузећу „Гоч“.⁷⁷ Срески комитет је разлог за такву ситуацију налазио у лошим условима рада и нередовној исплати зарада: „Бригада која ради у Дрежници није добила плату за прошли месец, појавиле се вашке, а болничара нема да запраши, место карти Р-ш дате су им карте Р-1“.⁷⁸ И поред свих тешкоћа које су пратиле спровођење Првог петогодишњег плана, постигнути су видни резултати у индустријализацији Жичког среза. Тада је изграђена и пуштена у рад фабрика магнетитних цигли „Магнохром“, дугогодишњи гигант краљевачке и југословенске индустрије.⁷⁹ Њена изградња у условима све јачег заоштравања сукоба са чланицама Информбироа представљала је крупан „политички поен“ за локално руководство.

Побољшање југословенско-совјетских односа уследило је након Стаљинове смрти 5. марта 1953. године и за последицу је имало и отопљавање друштвене климе и престанак пресије на „информбироовце“ у Краљеву и околини, који, иначе, више нису сматрани неком изразитом претњом. То показује податак да су у 1953. години из партије искључена свега два члана и то оба у јануару месецу, као и чињеница да се из сачуване партијске документације уочава да су се партијска тела и форуми бавила пре-

СК СКС Краљево, кутија 22, Записник са среске партијске конференције, 17. VI 1949.; ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК КПС Краљево, 27. VII 1951.; Пленум Среског одбора Народног фронта среза Жичког, 29 новембар, 46, 1. III 1949, 1.

⁷⁶ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 74, Информације за срез Жички, без датума; ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК КПС Краљево, 27. VII 1951.

⁷⁷ На састанцима СК константно је истицано да људи радије иду у друга предузећа него у Гоч. – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 32, Записник са састанка бироа СК КПС Краљево, 23. VIII 1949.; ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 74, Информације за срез Жички, без датума.

⁷⁸ Проблеми су се јављали и код мобилизације запрега, нарочито у сезони пољопривредних радова – ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 47, Политичка анализа неких актуелних питања у нашем срезу, 27. IX 1949.; ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 74, Информације мај 1950. године, без датума; ИАК, СК СКС Краљево, кутија 74, Информације за срез Жички, 18. III 1950.

⁷⁹ Магнохром је пуштен у погон у част VI Конгреса КПЈ новембра 1952. године – Наш поздрав IV Конгресу Народног фронта Југославије, *Идарске новостии*, 2, 27. II 1953, 1.

васходно привредним и комуналним проблемима.⁸⁰ У анализи изборне кампање за изборе Савезног и Републичког већа из октобра 1953. године наводи се да се „информбироовци“ нису показали неком виднијом делатношћу.⁸¹ Ипак, Коча Јончић на једном од састанака Среског комитета упозоравао је да „поједине организације у граду повраћају у чланство људе који су својевремено били искључени као информбироовци – а о томе претходно не консултују се са Комитетом, већ раде на своју руку“.⁸²

У анализи „Држање ИБ-оваца и појаве небудности у држању неких комуниста према њима“, изнетој на састанку Среског комитета КПС 27. августа 1954. године, која се може сматрати својеврсном рекапитулацијом у вези следбеника Резолуције ИБ на територији града Краљева и среза Жичког, наглашено је да постоје 97 лица означених као „ибеовци“, од чега је 73 „домаћих“, а 24 је дошло из других средина. Од овог броја њих 36 је било хапшено и доведено на Голом отоку, 25 је пуштено након хапшења, а 36 кажњено искључењем из партијског чланства. Њихова професионална структура била је: 15 земљорадника, 40 службеника, један бивши официр ЈНА, седам студената, 12 железничара и три домаћице.

На крају, може се рећи да су се сложене политичке околности у којима се југословенско партијско и државно руководство нашло услед размимоилажења ставова са Совјетским Савезом и осталим чланицама Информбироа, одразиле и на друштвено-политичке прилике у Жичком срезу, мада не у толиком обиму као у неким другим регионима државе. Диференцијација у редовима Комунистичке партије „прочистила“ је партијске редове од „колебљиваца“ и оних који су, вођени идеализмом у непогрешивост култа „великог учитеља“ Стаљина, „застранили“. Свеукупна друштвена клима рефлектовала се не само на животе оних „организованих“, тј. чланова партије и других друштвених организација, већ и обичних, „малих“ људи, којима је историјски усуд времена наметнуо немир, зебњу и сваковрсне страхове, реметећи им устаљене ритмове и уносећи неизвесност у њихову свакодневицу.

⁸⁰ ИАК, Фонд ОК СКС Краљево, књига 67.

⁸¹ ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 51, Извештај о предизборним припремама, 25. X 1953.

⁸² ИАК, Фонд СК СКС Краљево, кутија 24, Записник са састанка СК СКС среза Жичког, 9. VII 1953.

ЗАКЉУЧАК Сукоб на релацији Југославија–Информбиро на простору града Краљево и његовог гравитационог подручја се свакако осетио, али не у толикој мери као у неким другим крајевима Југославије. Комунистичка партија у Жичком срезу није доживела веће ломове и поделе, јер су чланови Комитета и основних партијских организација углавном били јединствени у спровођењу линије ЦК КПЈ. О томе сведочи релативно мали број чланова Партије који су искључени из исте под оптужбама да су подржавали Резолуцију Информбироа, спољну политику Совјетског Савеза, величали личност Јосифа Стаљина или критиковали политику партијског и државног руководства Југославије. Прозвани од својих бивших сабораца именом „информбироовци“, ти људи су хапшени, осуђивани на вишегодишње робије, изопштавани из друштва, онемогућавани у процесима школовања или напредовања на послу. Спор око Резолуције Информбироа није мимоишао ни обичне грађане, нарочито оне емотивно везане за Русију, односно СССР, а таквих у Жичком срезу засигурно није био мали број. Грађани Краљево и околних села били су застрашивани ратном опасношћу, подвргнути репресији органа државне безбедности, под сталним притиском да узму учешће у остварењу Петогодишњег плана, оптерећени разним административним мерама у тешким годинама економске блокаде, несташице основних средстава за живот, неродице услед катастрофалних суша. Они су међутим, у таквим условима постигли велике успехе на пољу индустријализације града, изградње саобраћајне инфраструктуре и чињења првих корака ка оживљавању пољопривреде кроз опште земљорадничке задруге.

ИЗВОРИ**НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ**

Историјски архив Краљево, фондови:

Срески комитет Савеза комуниста Србије среза Краљево 1945–1968.

Општински комитет Савеза комуниста Србије Краљево 1946–1990.

Срески одбор Социјалистичког савеза радног народа среза Краљево 1947–1967.

Скупштина среза Краљево – Краљево 1944–1967.

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Petranović, B. – Zečević, M. (1985). *Jugoslavija 1918-1988. – tematska zbirka dokumenata*. Beograd: Rad.

Уредна правила за СРЗ, Београд, 1949.

ШТАМПА И ПЕРИОДИКА

29 новембар – Краљево 1948–1949.

Ибарске новине – Краљево 1953.

Службени гласник НР Србије

Службени лист ФНРЈ

-
- ЛИТЕРАТУРА Marković, D., Kržavac, S. (1987). *Zavera Informbiroa*. Beograd: Narodna knjiga.
- Petranović, B. (1988). *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, knj. III. Beograd: Nolit.
- Петровић, Ј. (1989). *Животи у Ранковићеву – документи и сведочења*. Краљево: Ибарске новости.
- Štrbac, Č. (1975). *Jugoslavija i odnosi između socijalističkih zemalja: sukob KPJ i Informbiroa*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

VLADAN A. VIRIJEVIĆ

NEMANJA F. TRIFUNOVIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMARY

THE REACTIONS AND IMPLICATIONS OF THE “RESOLUTION
OF THE INFORMBIRO” IN KRALJEVO AND ITS SURROUNDINGS

The conflict between Yugoslavia and the Informbiro was certainly noticeable in the area of the town of Kraljevo and its immediate surroundings, but not as much as in some other parts of Yugoslavia. The Communist party in Žiča District did not have further divisions since the members of the Committee and main party organizations were mostly unique in realizing the line of the Central Committee of the Communist Party of Yugoslavia. There was a relatively small number of members who were excluded from the Party on charges of supporting the Informbiro Resolution, external policy of the Soviet Union, exalting the personality of Joseph Stalin or criticizing the policy of the Party and state government of Yugoslavia. Named “Informbiro people” by its ex fellow-fighters, these people were arrested, sentenced to hard labor that lasted for several years, put beyond the pale, disabled in the processes of education or work promotion. The conflict over the Informbiro Resolution also influenced the common citizens, particularly those emotionally related to Russia, namely to the USSR, whose number in Žiča District was

certainly not small. The citizens of Kraljevo and the surrounding villages were frightened by the war, subjected to repression by the state security authorities, under constant pressure of taking part in realization of the five-year plan, burdened with various administrative measures during the difficult years of economic blockade, by the lack of basic means for living, crop failures due to catastrophic draughts. However, under such conditions, they achieved great success in the field of industrialization of the town, building traffic infrastructure and making the first steps toward the revival of agriculture through general farmers' cooperative.

KEYWORDS: Kraljevo and its surroundings; the Informbiro Resolution; the Communist party; the USSR; repression.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).